

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 316.48:327.7/1.8
МС

ДАЛИБОР КЕКИЋ
ДАНЕ СУБОШИЋ

Криминалистичко-полицијска академија
Београд

БИОБЕЗБЕДНОСТ

Сажетак: Биобезбедност је нова научна парадигма у области науке о безбедности. Ова парадигма се појавила у националној и интернационалној политичкој агенди указујући на опасности које се могу јавити под утицајем појаве инфективних обољења и биолошког рата између две или више држава. Дефинисање биобезбедности се односи на колективну одговорност свих грађана једне државе од опасности патогених организама, без обзира да ли су настали природним путем или су намерно изазвани. У том смислу, неопходно је промишљање новог приступа и промене политике биобезбедности у смеру припреме држава и међународне заједнице у превенцији оваквих опасности, али и ефективном одговору на њих.

Кључне речи: биобезбедност (биосигурност), биотероризам, биокриминал, биолошко оружје, заразна болест, изазови, ризици, претње.

Увод

У првој деценији двадесетпрвог века, свет је изложен континуитету опасности изазваних бројним немирима, нередима, затегнутостима, околностима које су узроковале ванредна стања, немеђународне и међународне оружане сукобе. У те опасности сврставају се и оружје за масовно уништавање, птичји грип, нови

мексички грип, САРС, АИДС и слично, имајући у виду да се савремени свет суочава са озбиљним биосигурносним претњама.

Појава појма *биобезбедности*, као начина политичког деловања повезана је са историјским догађајима у погледу употребе биолошког оружја и епидемија инфективних обољења. Оно што се скоро догодило представља, на неки начин, револуционарност у биобезбедносној политици, чије импликације још увек нису у потпуности схваћене. Посвећен тим опасностима, овај рад се односи на изазове, ризике и претње проузроковане инфективним болестима које утичу на људске животе, безбедност држава и међународну политичку и економску стабилност.

Основна обележја биобезбедности

Термин „биобезбедност”, који се појавио у националној и међународној политичкој агенди, може потенцијално бити узет са одређеном дозом скепсе, јер су биолошки рат и заразне болести били међународна питања за већи део двадесетог столећа (Alison Bashford, 2006). Наиме, међународна сарадња у области контроле заразних болести датира од средине деветнаестог века (Stern, Markel, 2004). Након тога, Женевским протоколом забрањује се употреба бактериолошких агенаса у рату, још 1925. године. Конвенцијом из 1972. године прецизирају се активности и средства која су забрањена у вези са применом биолошког оружја. Поводом тога, државе су основале међународне организације у области здравља, чији је задатак да се успостави међународна контрола заразних обољења у првој половини двадесетог века.

Биобезбедност можемо дефинисати као колективну друштвену одговорност у заштити друштва од опасности које представљају патогени микроорганизми. Стручњаци су овај термин употребили како би објаснили напоре, који су уложени да би се умањило утицај или би нестало биолошко оружје. Концепт биобезбедности је много шири, јер, њиме се не обухватају само опасности од употребе биолошког оружја, већ и епидемије заразних болести. Претње које заједно представљају биолошко оружје и епидемије заразних болести (у даљем тексту – биолошко оружје у ширем

смислу) чине међузависан изазов који до сада није забележен у безбедносној пракси, а самим тим, ни научно није истраживан на ваљан начин.

Ова међузависност не значи да је свака појава било које од наведених претњи биобезбедносни проблем. Многе болести остају на локалном нивоу и имају мали утицај на друштво. Предмет биобезбедности су потенцијалне епидемије које поседују моћ да зауставе нормално функционисање друштва. Социјетално урушавање друштва није концепт којим је прецизно могуће идентификовати, сврстати и објаснити све факторе који могу утицати на друштво, јер је таквих фактора много и делују истовремено (детерминистички сплет), због чега их је тешко међусобно изоловати.

Појава инфективних болести има нарочито снажан ефекат на људску психу која превазилази статистичке податке о морбидитету и морталитету (Tsang, 2004). Чак и штета која је наизглед статистички мала може имати изузетан дестабилизујући утицај на психу људи. Социјално, економско и политичко урушавање друштва које су изазвали напади антраксом 2001. године и појава САРС-а две године доцније, илуструју опасан потенцијал за прекид нормалног функционисања друштва, чак и кад је низак степен морталитета. Акутна девастација друштва изазвана АИДС-ом у земљама у развоју, кампања вакцинације богиња 2003-2004. године и мобилизација ресурса у превенцији високопатогене инфлуенце (птичји грип), али и кампања вакцинације од новог мексичког грипа, одразиле су социјалну, политичку и економску димензију рањивости људи, али и друштва у целини које је изложено наведеним болестима.

Биолошки изазови, ризици и претње чине значајне проблеме за све државе и друштва, посебно имајући у виду темпо глобализације. Ови проблеми објашњавају зашто генерални секретар Организације уједињених нација (ОУН) тврди да је неопходна реформа Организације у двадесетпрвом веку ка „већој пажњи на биолошку безбедност” (Gostin, 2003). Овај задатак је усложњен проценом да ризик од догађаја који има малу могућност појављивања може довести до веома опасних консеквенци.

Проблеми процене ризика су посебно видљиви у случају биотероризма. Ефективан биотерористички акт са патогеним

агенсом може имати главни утицај на јавно здравље, систем здравствене заштите, економско благостање и политику. Савет за националну безбедност САД је у специјалном извештају од 2000. године дао пресек и могући след догађаја у свету по питању епидемија заразних болести. По мишљењу стручњака овог Савета, заразне болести представљају један од најчешћих узрочника смрти људи. У извештају је наведено да заразне болести већма успоравају социоекономски развитак држава у развоју и доскорашњих комунистичких држава (тзв. „земаља реалне демократије”). Ово ће неповољно утицати на развој демократије у њима и транзицију кроз коју пролазе. Као последице тога, у њима су могуће и хуманитарне катастрофе, закључно са сукобима међу становништвом (немеђународни оружани сукоб).

Дакле, глобализација и техничко-технолошки развој утичу на развој заразних болести. На основу њиховог истраживања чиниоци који доприносе развоју конкретних инфективних болести су:

- демографске промене и људско понашање (денга/хеморагијска грозница, сексуално преносиве болести, giardiasis-ђардија, нпр.),
- технологија и индустрија (синдром токсичних удара, атипичне болничке инфекције, запаљење црева праћено крварењем, синдром хемолитичке уремије),
- економски развој и испошћавање обрадиве земље (лајмска болест, маларија, куга, беснило, жута грозница, Рифт-Валејева грозница, шистозомијазе),
- путовања по свету и међународна трговина (маларија, колера, пнеумококална пнеумонија),
- способност адаптације и мутација микроба (грип, ХИВ, маларија, инфекције изазване *Staphylococcus aureus*-ом),
- смањење квалитета мера јавног здравства (беснило, туберкулоза, „рововска” грозница, дифтерија, магарећи кашаљ, колера) и
- климатске промене (маларија, денга, колера, жута грозница).¹

¹ National Intelligence Council, National Intelligence Estimate: The Global Infectious Disease Threat and Its Implications for the United States, Environmental Change & Security Project Report, Issue 6 (Summer 2000), pp. 33-65.

Биотероризам и биокриминал

Конвенцијом о биолошком оружју из 1972. године, која је ступила на снагу 1975. године, забрањена је било каква активност која се предузима ради употребе биолошког оружја. Као такви, забрањени су биолошки напад и оружје којим се ово дејство изводи. Дакле, забрана биолошких напада односи се на све актуелне и потенцијалне врсте ове делатности.

Могући су отворени и прикривени биолошки напад. За отворени напад могу да се користе ваздухопловне бомбе, артиљеријска муниција, хемијски прибори за поливање земљишта, распршивачи итд. С друге стране, за прикривени напад могу да се користе ампуле, заражени предмети за свакодневну употребу, спрејеви и др.

Биолошко оружје и биолошки напад користе се у сврху *биотероризма* и *биокриманала*. Следи анализа основних обележја наведених појмова.

Биотероризам је облик тероризма који обухвата акте насиља изведене биолошким оружјем, непосредно – против невиних, незаштићених људи и посредно у односу на људе – нападом на животињски и биљни свет, стварајући што неповољније услове за живот. У ту сврху, могу се примењивати патогени микроорганизми или њихове споре, културе и токсични производи, па чак и ангажовати (добровољно или злоупотребом) заражене особе како би се међу становништвом, без обзира о коме се ради, раширило опасно заразно обољење. Пошто угрожава здравље становништва у општем смислу, биотероризам је потенцијално озбиљан јавноздравствени проблем.

Биотероризам, као непосредно и посредно насиље над невиним и незаштићеним људима коришћењем биолошких агенаса, за узрок има политику, веру и друге идеолошке разлоге, без обзира на њихову моралну оправданост. Терористичка дејства биолошким средствима сматрају се најбруталнијим обликом тероризма.

У последње време све више је у употреби и термин *биокриминал*, који се односи на промет биолошког материјала у криминалне сврхе. Биокриминал је припрема и реализација биокриминалних аката. Наведени акти су криминалне радње нелегалне

производње, крађе, транспорта, складиштења и препродаје биолошких агенаса из материјалних побуда и интереса. Криминалне групе се баве илегалним прометом биолошког оружја како би стекле противправну имовинску корист и лишене идеолошких побуда, у тесној су спрези са терористичким организацијама као тржиштем за сопствене робе и услуге.

Појам и сврставање биолошког оружја

Биолошко оружје представљају: „Микроби и други биолошки агенси или токсини, не хајући за њихово порекло и поступак добијања, чије поседовање није намењено за профилактичку, протективну или неку другу сврху, као и оружје, опрема и друга средства и начини расејавања ових агенаса због непријатељских тежњи или за време ратних сукоба.”² Према Војном лексикону, “биолошко оружје“ се одређује као: „Посебно припремљени за ратне сврхе патогени микроби или њихови токсини са средствима за примену. Основну компоненту биолошког оружја представљају биолошки агенси високе заразности, прилепчивости и вирулентности, намењени за уништавање или онеспособљавање људи, животиња или биљака, изазивањем заразних обољења.”³ Најзад, ради се о оружју за масовно уништавање и онеспособљавање људи, животиња и биљног света противничке стране у сукобу (Јовић, 1999:364). Јасно је да се у наведене три дефиниције биолошко оружје сврстава у средства намењена онеспособљавању, односно уништавању живих организама, а не и у средства за онеспособљавање и уништавање материјалних добара у сврху вођења сукоба.

Избегавајући претходну непотпуност, биолошко оружје можемо дефинисати као патогене микроорганизме или њихове токсине који се користе за извођење биолошког напада (терорис-

² Convention on the prohibition of the development, production and stockpiling of biological (biological) and toxin weapons and on their destruction. Status of multilateral arms regulation and disarmament agreements, Supplement to the United Nations disarmament yearbook, Volume II, United Nations, New York, 1978.

³ Група аутора, Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 57.

тичког акта, рата) на супротстављену страну у сукобу. Његову употребу представља активирање патогених микроорганизама, њихових токсина, инсеката и неких животиња са циљем изазивања масовних оболевања или тровања људи, животиња и биљака, њиховог онеспособљавања или уништавања, односно онеспособљавања и уништавања материјалних добара супротстављене стране. Да би још прецизније одредили биолошко оружје, потребно је извршити његово сврставање.

Биолошко оружје може да се сврста у четири групе. *Класични, али застарели* (природни патогени организми и њихови токсини); *класични, али усавршени* природни патогени организми одгајани у савременим лабораторијама; примена генетичког инжењеринга за производњу измењених постојећих патогена (ебола, ХИВ) и генетичко оружје за рат геномима против појединих раса и популација људи и биорегулаторима (рат материјама које се природно налазе у организму човека, али се индустријски могу направити). Прве две групе биолошког оружја обухватају: смртоносне агенсе (са леталитетом од 25% до 90%, то су узрочници куге, антракса, хеморагичне грознице, итд.), микроорганизме за привремено онеспособљавање са леталитетом од 1% до 10% (шигеле, салмонеле, вируси инфлуенце, итд.) и биолошки инкапациранти (микроорганизми узрочници болести код животиња и биљака, неки инсекти, глодари и птице).

Поред тога, биолошко оружје се по ефектима које изазива може поделити на уништавајуће, онеспособљавајуће и узнемиравајуће. Уништавајуће је она врста биолошког оружја којим се постиже леталност (смртност) изнад 20% контаминиране популације, што ову поделу чини блажом у смислу минимума испуњених услова за сврставање разматраних средстава по критеријуму ефеката који се њиховом применом изазивају. Аналогно томе, онеспособљавајућа је она врста биолошког оружја којим се постиже леталност (смртност) испод 20% контаминиране популације. Најзад, узнемиравајућа врста биолошког оружја је она којом се изазива масовно оболевање контаминиране популације, са спорадичним умирањем, ради изазивања панике.

Следствено томе, биолошко оружје се према претежности ефеката дели на смртоносно и несмртоносно. *Биолошко смртоно-*

сно оружје је врста биолошког оружја којим се људи и материјална добра уништавају дејством посебно за конфликтне сврхе припремљеним патогеним микробима или њиховим токсинима са средствима за њихову примену, при чему штетне последице не престају престанком његовог емитовања и истеком одређеног временског периода од престанка напада. Отуда, *биолошко несмртоносно оружје* је врста биолошког оружја којим се људи и материјална добра онеспособљавају дејством посебно за конфликтне сврхе припремљеним патогеним микробима или њиховим токсинима са средствима за њихову примену, при чему штетне последице не настају престанком његовог емитовања и истеком одређеног временског периода од престанка напада.

Биолошка несмртоносна оружја као и остале врсте наведених средстава усмерена су на дејство *против живих организама (претежно људи) и материјалних добара*. Она која су намењена дејству против људи садрже више врста нервних инхибитора. Ради се о средствима којима се парализују особе изазивањем сметњи у синапсама организма⁴, чиме човек губи контролу над самим собом. С друге стране, биолошка несмртоносна оружја намењена дејству против материјалних добара чине одвраћајући микроби. Употребом изазивају неупотребљивост путева, мостова, уља, гума и точкова.⁵

Због Конвенције усвојене 1972, забрањен је развој, производња, складиштење и промет биолошког оружја, осим за профилактичке, заштитне и мирољубиве сврхе. Поред тога, одвраћајући микроби нису верификовани од правних органа америчке војске (која предњачи у развоју биолошких несмртоносних оружја), јер су обухваћена Конвенцијом којом је њихова употреба забрањена.⁶

⁴ „Синапса (грч. – synapsis - свеза), ... места додира огранака два суседна неурона и супстанције на којој се неурон завршава”. (Вујаклија М: Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1996/97, стр. 818.)

⁵ Видети шире шире на интернет-адреси: Legal Issues Concerning Military Use Of Non – Lethal Weapons, Интернет, http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/.../sautenet72_text.htm, 5.13. 2002.

⁶ Ibid.

Ефекти употребе биолошког оружја

Употребом биолошких средстава код противника се изазива страх и паника од непознатог, изазивања масовног оболевања – умирања, немогућност хитре детекције и идентификације примењеног агенса, адекватног лечења експонираних и оболелих, као и успостављање адекватних мера неутралисања биолошког напада. Иако се сви патогени микроби и њихови продукти могу употребити као биолошко оружје, у њиховом одабиру пажња се посвећује: могућности јефтине производње и складиштења, стабилности патогеног својства и изазивања одговарајућих последица, постојање више начина и путева дисеминације и заражавања, мала инфективна доза, висока контегиозност, висок леталитет, отпорност у спољној средини, отежана детекција и идентификација, осетљивост циљне популације и могућност сопствене заштите. До сада су се као биолошко оружје против људи испитиване разне врсте бактерија, вируса, гљива, рикеција, протозоа, микробних и биљних токсина.⁷

У случају употребе биолошког оружја (био-бомбе), тј. контејнера пуног патогених организама, епидемија почиње тренутно, са истовременом појавом големог броја инфицираних људи и животиња. У зависности од околности средине, нарочито од социјалног односа међу људима, од једног оболелог може се заразити двоје или више здравих људи. На тај начин формира се жариште, тј. долази до повећања броја инфицираних људи, и оно је углавном ограничено на простору који захвата својим ефектима биолошка бомба. Свако жариште почиње да се грана својим ланцем експанзије заразе. Број и брзина настанка нових обољења и клицоноша зависи од процеса преношења. Тај процес је условљен: временом инкубације, временом заразности, начином снабдевања храном и питком водом, миграцијом инфицираних на простор где није било инфективних обољења итд.

Светска здравствена организација предвидела је да би у довољно насељеном подручју, у случају аеросолног распршивања и

⁷ Протозое или праживотиње су најситнији облици у целом животињском свету. Рикеције су непокретни, аеробни, унутарћелијски паразити.

при одређеним условима из развијеног теоријског модела, дошло до оболевања преко 150000 становника од пнеумоничне куге. Слична су разматрања и у случају распршивања 100 килограма антракса, што би могло да изазове смрт преко три милиона људи. Свеобухватним анализама дошло се до закључка шта би се могло догодити у случају биолошког напада или епидемије заразне болести. Многе земље посветиле су голему позорност и изградиле сопствене планове вежби којима се симулирају биолошки напади.

Предности и мане биолошког оружја

Иако се употреба биолошког оружја претежно сматра срамним (морално неоправдивим) начином ратоводства, нека својства такве злоупотребе чине је атрактивном за слабљене одбрамбене моћи стварног или потенцијалног противника. Неке од карактеристика које утичу на давање предности овом оружју наспрам осталих средстава су:

- економичност производње (у погледу постизања истог ефекта, биолошко оружје је и до 600 пута јефтиније од хемијског, 800 пута од нуклеарног и до 2000 пута од класичног),
- специфичност селективног дејства на људе или одређене врсте животиња и биљака, без оштећења материјалних добара и без тежих еколошких последица,
- могућност деловања одговарајућих биолошких оружја само на материјална добра,
- могућност заштите властитих снага уколико постоји ефикасна вакцина или специфични имуноглобулин против примењеног микрорганализма или токсина,⁸
- ефекат деловања биолошких агенаса је дуг ако се пореди са другим врстама оружја (изузев радијације у случају употребе нуклеарног оружја), што је потенцирано и евентуалним каснијим ширењем инфекције са заражених на незаражене јединке,

⁸ Антитела или имуноглобулини су протеини/беланчевине из групе глобулина које се код сисара стварају као реакција на стране супстанце које су продрле у организам.

- могућност комбиноване примене биолошког и хемијског или неке друге врсте оружја за масовно уништавање и
- прикривена примена олакшана „природним” настанком епидемије заразних болести (Чобелић, 2001).

С друге стране, постоје и лимитирајуће карактеристике биолошког оружја, које у одређеним условима утичу на његову примену и ефикасност:

- немогућност интегралне контроле жељеног ефекта због непредвидивости испољавања епидемијског процеса,
- зависност од метеоролошких услова и других фактора средине на територији на којој се примењује биолошко оружје,
- учинак дејства није тренутни, већ одложени, у зависности од дужине инкубационог периода појединих инфективних обољења,
- опасност од деловања биолошког агенса на сопствене снаге након запоседања територије, уколико не постоји делотворно средство заштите и
- зависност руководних структура у доношењу одлука од стручњака других профила (лекара, ветеринара, итд.) због специфичности (превенција, дијагностика, прогностика, терапија и др.) ове врсте оружја.

Однос школа безбедности према епидемијама заразних болести

У савременим студијама безбедности, питање епидемија и то посебно *епидемија заразних болести* постало је „опште место”. Представници реалистичке и неореалистичке школе разматрају епидемије заразних болести у контексту ратоводства, тј. као последицу биолошког напада или као резултат недостатка основних животних и хигијенских средстава становништва у рату, чиме се умањује потенцијал државе да води рат. Тукидид, који се сматра претечом реалистичке школе мишљења безбедности, анализира појаву куге у древној Атини у свом делу „Пелопонески рат”. Ханс Моргентау сагледава епидемије заразних болести и коришћење биолошког оружја као питање националног морала. По мишљењу

овог заговорника реалистичког мишљења, епидемије заразних болести могу значајно утицати на популацију државе и тиме умањити њену моћ за супротстављање ривалима у међународном систему (Morgenthau, 1993: 139–43). С друге стране, неореалисти, слично својим претходницима, разматрају епидемије заразних болести у склопу нуклеарно-биолошко-хемијске претње по државу од стране првенствено терористичких организација, као и држава које у међународној структури међусобних односа желе што пре да достигну предност у односу на остале такмаце (Falkenrath, Newman, and Thayer, 2004).

На питање епидемија заразних болести као на јединствен безбедносни проблем, првотно указују представници либерално-институционалистичког промишљања безбедности. У оквиру савремених изазова, ризика и претњи по становништво они разумеју питање заразних болести као једно од безбедносних проблема. Џозеф Нај (Joseph S. Nye, Jr.) веже епидемије заразних болести за глобализацију. Он тврди да су најстарије форме глобализације везане за животну средину. Прва епидемија малих богиња у Египту XIV веку п. н. е, Европу је погодила 7, а Кину 14 векова доцније. Од 1973. године јавило се преко 30 раније непознатих заразних болести, а друге познате болести су се географски прошириле у другим облицима отпорним на лекове. Сва ова догађања Нај везује за концепт „сложене међузависности” (Нај, 2006: 251–9).

Синиша Таталовић мисли да „...данашња модерна средства комуницирања, промета, начина живота, непрестана велика миграцијска кретања, испреплетеност људских активности у свјетским размерама, узроковали су да се и здравствене пријетње узму као озбиљније пријетње сигурности разних друштава.” Велике епидемије птичјег грипа, новог мексичког грипа, „крављег лудила” и слично изазивају и изазвале су велики страх и панику у оним земљама где су се те болести појавиле. Сви ови примери показују да постоји извесна глобализација страха од ширења познатих и нових болести у свету (Таталовић, 2006:141).

Алтернативна група научника безбедности („критичка теорија”) сагледава безбедност, будући да се састоји из неколико „подстицајних струја унутар главног тока”, у неколико различитих гроздова. Заговорници критичке теорије пажњу су ус-

редсредили на појединце и маргинализоване друштвене групе. Данијел Дедни (Daniel Deudney), један од представника посмодернистичке струје, мисли да је пандемија заразних болести, а нарочито пандемија АИДС-а, од стране ОУН предочена као претња безбедности и да представља дестабилизујући фактор као било који рат (Deudney, 1990:461–76). Феминистичка струја у оквиру ове групе разматра епидемије заразних болести као појаву која погађа не само мушкарце, већ и жене и да је разматрање епидемија у смислу умањења борбене способности земље погрешна. Ен Тикнер (Ann Tickner) у том смислу тврди да се питање епидемија заразних болести, а тиме и питање међународне безбедности и политике, разматра само са становишта мушког дела популације. Заиста, превазиђено је мишљење да су епидемије узрочник само умањења борбене способности земље, јер је оптерећено искључивошћу и да епидемије заразних болести заиста представљају не само безбедносни, већ и шири друштвени проблем.

Промишљање о епидемијама заразних болести као о безбедносном проблему започиње увођењем концепта „људска безбедност”. Теоретску основу за овај концепт дали су заговорници глобалистичке школе безбедности. С обзиром да се овај концепт односи на квалитет живота људи и друштва у целини, њиме се обухвата безбедност појединца, заједнице, социјетална безбедност, неструктурисани хаос, сарадња и мишљење да интеракције међу субјектима безбедности могу водити ка достизању апсолутних циљева (Brower, Chalk, 2003:6). По интерпретацији Елена Ламерса (Ellen Lammers), а на основу извештаја ОУН, здравствена небезбедност се налази на трећем месту приоритета ОУН. У оквиру концепта људске безбедности егзистира неколико приступа: хуманитарни, „сигурност народа” и одрживи људски развој. У оквиру потоњег нагласак је на *невојним* претњама и претњама људском опстанку (самим тим и развоју) које су последица разноликих проблема, које већма ствара човек. У ову групу спада и ширење пандемских заразних болести. Џон Галтунг вели да су појмом „структурално насиље” (*vide supra*) обухваћене и појаве људских губитака и суровије људске патње. Епидемије заразних болести Галтунг разврстава у претње од стране „природе”, од којих се неколике могу погоршавати, а нису изазване друштвеним и/или политичким чиниоцима. Поборници овог приступа предла-

жу да се развије глобална мрежа партнерства која ће уздизати глобално праћење и контролу инфективних болести. Неки сматрају да се важеће стратегије Светске здравствене организације морају преобразити из традиционалног међународно-правног приступа руковођења болестима ка „поствестфалском руковођењу јавним здрављем.”

Један од најзначајнијих узрока за ширење заразних болести представља глобално загревање које подстиче њихово ширење из тропских у нове регионе. Претња по здравље људи је огромна, нарочито због не проналажења ефективних медицинских средстава. Стога, „заразне болести лагано постају највећа претња људској безбедности у постхладноратовској ери.” С тим у вези, Сара Дејвис (Sara E. Davies) ангажовање најразвијенијих држава западне хемисфере поводом заштите од епидемије заразних болести идентификује и објашњава на следећи начин: „Приоритетна политика западних држава у одговору на инфективне болести је да заштити властите грађане подржавајући развој система праћења у циљу спречавања епидемија да пређу на њихове територије” (Davies, 2008:309).⁹

Поједини теоретичари заступају мишљење да су епидемије и остале опасности по здравље, још увек на степену ризика (девијације од очекиваног, пре свега могућност или вероватноћа наступања нежељеног). Мекинс (McInnes) мисли да је „током прошле деценије, здравље још једном почело да се одређује као ризик од појединих инфективних болести, те се вратило у делокруг спољне и безбедносне политике.” (McInnes, Lee, 2006:33) Чарлс Кегли у Јуџин Виткоф (Charles W. Kegley Jr. and Eugene R. Wittkopf) су пред дилемом - говоримо ли данас о глобалном здрављу или глобалној инфекцији? Глобализација не подиже свест само о ризицима и претњама по здравље, већ их и умножава. Свет је сувише повезан да изолује било коју територију од претњи епидемија заразних болести. Многобројне врсте заразних болести прелазе државне границе на све једноставнији начин (Kegley, Wittkopf, 2004:280). Тони Барнет и Гвин Принс (Tony Barnett and Gwyn Prins) су на становишту да су неке болести достигле ниво претње

⁹ Сара Дејвис за наведену активност сугерише термин securitizing.

по безбедност као што је АИДС, а неке су још увек на нивоу изазова. Исто тако, они сматрају да и поднебље и услови живота знатно утичу на утврђивање нивоа опасности од инфективних болести и епидемија. Последице које може оставити епидемија заразних болести вероватно би имала неповољне ефекте на јавно здравље, трансформишући захваћену област на потенцијалну „епидемиолошко-временску бомбу.” (Logue, 1996)

Преокрет у савременим студијама безбедности на основу чијих је стандарда и узуса интересни садржај (*kerdos*) појма епидемија заразних болести сврстан под кринком безбедносног питања јесте Копенхагенска школа. Бери Бјузан (Barry Buzan) тврди да све што девастира и деградира квалитет живота људи и друштва – демографски проблеми, недоступност извора и намирница неопходних за живот, и остало – представља безбедносно претњу. Све што подиже квалитет живота – економски раст, изналази и побољшава доступност природних извора, ојачава социјални, социјетални и политички статус грађана, обухваћено је људском безбедношћу. Овом констатацијом, заступници оваквог мишљења безбедности епидемије заразних болести привели су групи безбедносних претњи (Thakur, 1997:54). Слично, Сијом Браун (Seymon Brown) уводи замисао „светских интереса” који морају имати првенство у односу на националне, регионалне, појединачне и друге интересе. По његовом мишљењу, постоји седам општих интереса, а као трећи навео је *обезбеђење услова за здрав живот свих људи*. У оквиру њега навео је да је неопходна заштита од (за)разних болести, а нарочито оних који имају висок леталитет, попут АИДС и које захватају велики део насељених подручја. Браун везује ове болести за сиромаштво. Међутим, ако је то правило, поставља се питање - шта је са изузетима? Одговор на то питање је доста сложен, а може се састојати и од толиког броја изузетака да буде доведено у питање постојање правила. Иако наведено правило није оспорено са аспекта претежности (просторна дистрибуција доминантног броја инфицираних је из најсиромашнијих подручја и друштвених слојева), заштита од болести које имају висок леталитет још увек није привилегија најбогатијих.

Закључак

Биобезбедност представља уопштену слику о могућности утицаја на уништавање здравља и живота људи на одређеној територији у савременом времену. Осим што обухвата заштиту грађана од деловања биолошког оружја, биобезбедност се односи и на заштиту живота и нормалног функционисања од утицаја епидемија заразних болести насталих природним путем. Биобезбедност је одговорност државе, али и свих људи под њеном јурисдикцијом, у смислу придржавања норми и правила епидемиолога и представника служби безбедности. Дакле, ради се колективној друштвеној одговорности за заштиту становништва од патогених микроорганизама. Школе безбедности имају различита мишљења о појму биобезбедности и епидемијама заразних болести. Биобезбедност своју пуну афирмацију доживљава развојем концепта људске безбедности.

Литература:

- Bashford A. (2006), *Medicine at the Border: Disease, Globalization and Security, 1850 to the Present*.
- Brower J., Chalk P. (2003), *The Global Threat of New and Reemerging Infectious Diseases*, RAND, Santa Monica, Arlington, Pittsburgh.
- Вујаклија М. (1996/97), *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд.
- Gostin O. L. (2003), *When Terrorism Threatens Health: How Far are Limitations on Personal and Economic Liberties Justified?*, 52 FLA Rev. 1105.
- Група аутора, (1981), *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд.
- Davies E. S. (2008), *“Securitizing infectious disease”*, *International Affairs* 84:2, Blackwell Publishing Ltd/The Royal Institute of International Affairs, London.
- Deudney D. (1990), *„The case against environmental degradation and national security”*, *Millenium* 19:3, Winter, pp. 461–76.
- Јовић Ц. Р. (1999), *Основе атомско – биолошко – хемијске одбране и заштите*, Факултет одбране и заштите, Београд.

- Јовић Р., Савић А. (2004), Биотероризам – Биолошки рат – Биолошко оружје, Институт за политичке студије, Центар за истраживање безбедности и тероризма, Београд.
- Kegley C. W. Jr. and Wittkopf E. R. (2004), World Politics – Trend & Transformation, Ninth edition, Thomson – Wadsworth, Belmont.
- Ласт М. Џ. (2009), Речник јавног здравља, Медицински факултет, Београд.
- Legal Issues Concerning Military Use Of Non – Lethal Weapons, Интернет, http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/.../sautenet72_text.htm, 5.13. 2002.
- Logue J. (1996), “Disaster, the Environment and Public Health: Improving Our Response”, American Journal of Public Health, Vol. 86, No. 9.
- Morgenthau J. H. (1993), Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, McGraw Hill, Boston.
- McInnes C. and Lee K. (2006), “Health, security and foreign policy”, Review of International Studies, 32, British International Studies Association.
- Нај С. Џ. (2006), Како разумевати међународне сукобе – увод у теорију и историју, Стубови културе, Београд.
- Субошић Д. (2005), Несмртоносно оружје, НИЦ Војска, Београд.
- Таталовић С. (2006), Национална и међународна сигурност, Политичка култура, Загреб.
- Thakur R. (1997), “From National to Human Security”, in: Stuart Harris and Andrew Mack (eds.), Asia-Pacific Security: The Economics-Politics Nexus, Allen and Unwin, Sydney.
- Tsang W. H. (2004), “Psychosocial Impact of SARS”, Emerging Infectious Diseases 1326.
- Falkenrath R. A., Newman R. D. and Thayer B. A., “America’s Achilles’ Heel: Nuclear, Biological, and Chemical Terrorism and Covert Attack”, in: Art R. J., Waltz K. N. (eds.) (2004), The Use of Force, Sixth edition, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Чобелић М., „Биолошки рат”, у: Радовановић З., Влајинац Х. (ур.) (2001), Општа епидемиологија, четврто измењено и допуњено издање, НАУКА, Београд.
- Чобелић М. и др. (2003), Биолошко оружје, Војноиздавачки завод, Београд.

BIOSECURITY

Summary: Biosecurity is a new science paradigm in security science. This paradigm was shown in national and international political agenda that can show on dangers whose can be under influence of infective disease and biological war between two or more countries. Defining biosecurity is on society’s collective responsibility to safeguard the population from dangers presented by pathogenic microbes – whether naturally occurring or intentionally released. There is need for new politics of biosecurity in effective and preventive work of countries and international community.

Key words: biosecurity, bioterrorism, biocriminal, biological weapon, infective disease, challenge, risk, threat.